
PRINCIPLES AND CHANGES IN THE EDUCATIONAL PROCESS

Nikola Vukčević Faculty of Arts and Communications, University of Donja Gorica – Podgorica, Montenegro
nikola.vukcevic@udg.edu.me

Abstract: The paper deals with principles and differentiations in the educational process. It is primarily designed chronological overview concerning the role and requirements of teaching jobs, ranging from ancient society to focus shifted to socialist and capitalist arrangement. The Old Greeks give a presentation of the role of a lecturer, based on the thoughts of the Socrates and Plato. The parallels between the concept of teaching in a originally socialist and capitalist society are further underlined, based on the opinion of most authors dealing with this issue. Since the knowledge carrier phenomenon has been in existence since ancient times, it is very likely that there is a wide range of universal traits that, we might say, are contemporary and necessary. Here, the primacy is first given to the self-improvement of a professor (which is in this text primarily understood as a university teacher) in the field for which he has opted. Then, as one of the crucial segments of the scientific personality, ethical milieu was also mentioned. Namely, the emphasis is on the possession of the basic moral components and on the criticism of the existing moral practice. It seems that the economic inefficiency is a factual state in dealing with this profession. That is why is one of the virtues that the teacher must possess excitement with his work, or enthusiasm. After targeting the principles of the professor's work, the corpus of changes that time imposed as the necessary segments of the structure of this work was also studied. It was emphasized that one of the conditions for dealing with this business is the elimination of traditional teaching ex cathedra and the application of interdisciplinarity and active involvement of listeners in the process of acquiring knowledge. Today, monodisciplinarity, for those who have decided to sit in the chair, reflects as a lack of a wider view of the world and pretends to be spiritual limiting. As one of the conditions for the spread of knowledge, multilingualism also occurs. A lecturer, in order to keep pace with time, must draw his knowledge from foreign literature, which often remains untranslated. It is important to emphasize that the importance of foreign language skills was never questionable, but today it is visibly reflected as a need, and not as a choice. The fact is that we live in a time where, apart from local cultural activities, there is a rich content of global culture. One of the most important and most demanding contents of this international culture is information – technological literacy. The lecturer is in a mature position that inevitably his time, work and effort must be dedicated to acquiring technical competences, adopting a technical culture, because only this can modernize the topic he is dealing with and enable himself to survive in an oversupply market. In this way, the professor also equips young generations for work and adjusts them to market demand. Of course, as a country of much smaller capacity compared to other developed European countries, Montenegro should approach this with a dose of caution, and affirmative experience seems to be drawn from the act of the countries of ex – Yu region.

Keywords: principles and changes, knowledge, student, professor, education.

PRINCIPI I PROMJENE U OBRAZOVNOM PROCESU**Nikola Vukčević**Fakultet za umjetnost i komunikacije, Univerzitet Donja Gorica – Podgorica, Crna Gora
nikola.vukcevic@udg.edu.me

Abstrakt: Rad se bavi principima i diferencijacijama u obrazovnom procesu. U njemu je prvenstveno napravljen hronološki pregled koji se tiče uloge i zahtjeva predavačkog posla, počev od antičkog društva, da bi se fokus prebacio na socijalističko i kapitalističko uređenje. Kod Starih Grka dat je prikaz uloge predavača, utemeljen na mišljenjima Sokrata i Platona. Dalje je podvučena paralela između pojma nastave u izvorno socijalističkom i kapitalističkom društvu, zasnovana na mišljenju većine autora koji se bave ovom problematikom. S obzirom da fenomen prenosioca znanja postoji još od davnina, vrlo je vjerovatno da postoji i dijapazon univerzalnih osobina koje su, moglo bi se reći, svedremeno aktuelne i neophodne. Ovdje je primat najprije dat samousavršavanju profesora (pod kojim se u ovom tekstu prvenstveno podrazumijeva univerzitetski nastavnik) u oblasti za koju se oprijedijelio. Zatim je, kao jedan od krucijalnih segmenata naučne ličnosti, pomenut i etički milje. Naime, naglasak je, sem na posjedovanju osnovnih moralnih komponenti, i na kritikovanju postojeće moralne prakse. Čini se da je ekonomska neisplativost, činjenično stanje kod bavljena ovom profesijom. Zato je i jedna od vrlina koju predavač mora posjedovati oduševljenje svojim poslom,

odnosno entuzijazam. Nakon targetiranja postavljenih principa profesorskog posla, u radu je obrađen i korpus promjena koje je vrijeme nametnulo kao neophodne segmente strukture ovog posla. Naglašeno je da je i jedan od uslova bavljenja ovim poslom eliminisanje tradicionalne nastave ex – katedra i primjenjivanje interdisciplinarnosti i aktivno uključivanje slušalaca u proces usvajanja znanja. Danas se monodisciplinarnost, za one koji su odlučili da sjede za katedrom, reflektuje kao nedostatak šireg pogleda na svijet i pretenduje ka duhovnom limitiranju. Kao još jedan od uslova za širenje znanja, javlja se i multijezičnost. Predavač, da bi bio u koraku s vremenom, svoje znanje mora crpiti iz strane literature, koja često ostane neprevedena. Bitno je naglasiti da važnost znanja stranih jezika nikad nije bila upitna, ali se danas vidno odražava kao potreba, a ne kao izbor. Činjenica je da živimo u dobu gdje je, sem lokalnog kulturnog djelovanja, prisutan i bogat sadržaj globalne kulture. Jedna od najzapaženijih i najpotrebnijih sadržina te internacionalne kulture predstavlja i informaciono – tehnološka pismenost. Predavač je u mat poziciji da neminovno svoje vrijeme, rad i trud mora posvetiti sticanju tehničkih kompetencija, usvajanju tehničke kulture, jer jedino tako može osavremeniti tematiku kojom se bavi i omogućiti sebi opstanak na prezasićenom tržištu. Na taj način, profesor ujedno i osposobljava mlade generacije za rad i prilagođava ih tržišnoj potražnji. Naravno, kao zemlja znatno manjih kapaciteta u odnosu na druge razvijene zemlje Evrope, Crna Gora ovome treba da pristupi s dozom opreznosti, a afirmativno iskustvo, čini se, možemo crpiti iz postupaka zemalja ex – Yu prostora.

Ključne riječi: principi i promjene, znanje, student, profesor, obrazovanje.

UVOD

Moglo bi se reći da su još i Stari Grci shvatili da je granica između riječi i djela vrlo nejasna, jer i riječi djeluju.¹ Neki od starogrčkih filozofskih velikana su besjedili, neki bilježili svoje misli, ali su i jedni i drugi svojim djelovanjima izazvali posljedice. Tako su svoj trag ostavili i kod fenomena predavača. Teško ga je definisati, jer neko u predavaču vidi svojstva vezana za njegovu profesiju, neko vidi vrijednosne ili moralne kvalitete i sl.² Ali, činjenica je da predavač treba da svoje znanje temelji na onome što ne zna i u tome je *njegova ljudska nadmoć*, otkriva nam još Sokrat. Predavač ne treba i ne smije da bude *sophoi* – onaj koji zna, nego mora da se ponaša kao *philosophoi* – onaj koji traži znanje. Na taj način bi se posvetio sebi i sticao bi znanje jednim *egzistencijalnim ulaženjem* u postavljanje pitanja i razmišljanje.³ Za razliku od Sokrata, Platon je prvo podijelio državu na tri staleža: seljake – koji prehranjuju stanovništvo, ratnike – koji služe za sigurnost države, i filozofe – koji vode i upravlja državom. U takvoj zajednici on pronalazi smisao predavača. Naime, uloga im je bila da svaki stalež pripreme za svoju ulogu i zadatak, s tim da nasljeđem svako mora da ostane u svom staležu, bez obzira na potencijal koji pokazuje. Ovo je i razlog što jedan ovakav sistem nije mogao da opstane, već je opstruiran brojnim kritikama. Međutim, bitno je istaći da se platonovska forma nastavnika zasnivala i na ideji preusmjeravanja čovjeka od prividnih materijalnih stvari ka svijetu ideja, gdje čovjek može da pronađe istinu o sebi.⁴

Nakon uvida u prve antičke teorije o nastavničkom pozivu, čini se upitnim da se osvrnemo i na shvatanje ovog fenomena u socijalističkom društvu, kao nečemu čega smo, do skoro, i mi bili sastavni dio. Čini se kao da su mogućnosti predavača, pod kojim ovdje prevashodno podrazumijevamo univerzitetskog nastavnika, u jednom izvorno socijalističkom društvu imale velike razmjere. Ali, postavlja se pitanje, kako? Podvući ćemo paralelu između pojma nastave u kapitalističkom i socijalističkom društvu, a koja je zasnovana na mišljenju većine autora koji se bave ovom problematikom. U kapitalističkom okruženju, u osnovi nastavničkog poziva, jeste održavanje klasne podvojenosti, onemogućavanje dobrog obrazovanja za nedovoljno materijalno situirane i stvaranje posebnog društva inteligencije koje će uvećavati bogatstvo bogatih i tako povećavati klasne razlike. S druge strane, socijalistički uticaj, izvorno za cilj ima stvaranje jednakih obrazovnih mogućnosti za sve građane, podizanje obrazovnog i kulturnog nivoa svih građana i, samim tim, postaje izraz interesa cjelokupnog društva. Predstavnici kapitalizma takođe ističu da je njihov obrazovno – vaspitni metod humanističkog karaktera, ali praksa je pokazala da se čovjek u tom slučaju često nađe u potčinjenom društvenom položaju, što nam govori da ovo viđenje nije objektivno.⁵ Međutim, cilj ovog prikaza nije bio kritika, već bliže upoznavanje istorijskog fenomena predavača našeg obrazovno – vaspitnog sistema, pa samim tim zadržaćemo središnju poziciju dok se neka od ovih strana u praksi bolje ne afirmišu.

¹ Šušnjić, Đ. *Teorije kulture*. Podgorica: Fakultet umjetnosti – UDG, (2014).

² Suzić, N. *Pedagogija za XXI vijek*. Banja Luka: TT-Centar, (2005).

³ Böhm, W. *Povijest pedagogije – od Platona do suvremenosti*. Sarajevo: FMC Svjetlo riječi, (2012).

⁴ Op. cit.

⁵ Dorđević, J., Potkonjak, N. *Pedagogija – drugo izdanje*. Beograd: Naučna knjiga, (1985).

Osvrnuvši se na davne (ujedno i prve) i nedavne poglede upražnjavanja predavačkog poziva, čitaocu, koji je izabrao ovaj životni put, bih na razmišljanje ostavio da se odluči u kom pravcu će gledati. Da li će vjerovati u svoje neznanje i tragati za istinom, ili će biti samo još jedan kojem je sve jasno i koji ima samo dva mišljenja: *svoje i pogrešno*.⁶

Ovdje zaokružujem svoj skromni doprinos uvodnom izlaganju, kako bih, u narednim poglavljima, dao i prikaz univerzalnih i aktualnih principa u savremenom predavačkom pristupu.

UNIVERZALNI ZAHTJEVI

Sve ono što sam uspio da smislim povodom aktualnih problema ne mislim da zadržim za sebe već, s nadom da će se umnožiti, želim da podijelim dalje. Tako sigurno ništa neću izgubiti. Jinger je lijepo primijetio kad kaže da je *srećan i bogat onaj koji daje i dijeli s drugima ono što je dobio od života*.⁷

S obzirom da sam tek na početku svog predavačkog ciklusa, tako moje viđenje univerzitetskog profesora mora biti dato s mjerom i oprežnošću. Još kao studentu, percepcija profesora mi je izgledala kao da je ta osoba humanista koji nije orjentisan prevashodno da bilo što uradi za sopstveno dobro, jer uvijek misli na svoje učenike i na saznanje koje upija, koje mu pričinjava radost samo ukoliko može da ga prenese svojim slušaocima.⁸ Ali, kako vrijeme nalaže, tako i to znanje postaje zanemarljivo, odnosno nedovoljno studentu. Zato se javljaju prepreke koje, s jedne strane otežavaju predavaču, jer mora da u kontinuitetu osvaja brojna tematska polja, a s druge strane, ukoliko se to ne desi, student ostaje trajno hendikepiran.

Neminovno je da svako ko se bavi procesom edukacije, mora da radi na sebi i da se usavršava, pa makar u oblasti kojom se bavi. Kao neko ko prenosi znanje, predavač sebe mora stalno doživljavati kao učenika i svijest o sopstvenom neznanju treba da mu bude stalna pratilja.⁹ Na taj način će rasti apetit za samonadograđivanjem. Bitno je da čovjek, koji se oprijedijelio za ovaj životni poziv, shvati da više može saznati iz knjiga nego od ljudi. Marsel Prust je dobro zapazio kada je rekao: *nemojte me pitati koga više volim, ljude ili knjige... odgovor vam se ne bi dopao*.¹⁰

Kao čovjek koji znanje i umijeće prenosi onima koji su mu se povjerali, profesor, u bilo kom vremenu da živi i radi, treba da u svojstvu svoje ličnosti izgradi i etički kodeks. Sem upoznavanja s osnovnim komponentama morala i prihvatanjem pravih vrijednosti, predavač treba i da kritikuje postojeću moralnu praksu. Objedinjavanjem tih pozitivnih normi ljudskog ponašanja, u sebi stvaramo jedan etički milje koji nam je neophodan, s obzirom da smo u poziciji da nas mladi slijede i uče od nas.¹¹ Student kroz svog govornika treba sebe da doživi kao državljanina dva svijeta: *svijeta vrijednosti i svijeta stvari*. S tim što treba da shvati da su vrijednosti jedino važne, *jer važe i kad se stvari potroše*.¹²

Činjenica je da sjedjenje za katedrom u načelu i nije ekonomski najisplativije. Svjesni toga, zbog svog oduševljenja onim čime se bavimo, zanemarujemo ovaj nedostatak i ponašamo se entuzijastično. To je jedna od vrlina koju predavač mora posjedovati, bez obzira na vrijeme i sopstvene egzistencijalne uslove.

AKTUELNI PRINCIPI

Izgleda da je jedan od ključnih faktora koji utiču na postojanje nedovoljno dobrog profesora, monodisciplinarnost. Profesor teško prihvata promjene i ne želi da izlazi iz svojih monodisciplinarnih okvira. Svoj život i duh posvetio je jednom interesnom polju, ne prilagođavajući se vremenu i trenutku i ne šireći svoje dijapazone. Često se, zbog buđenja ravnodušnosti kod studenata, takav vid interpretacije nastave za katedrom svede na monolog, a davno je Alber Kami primijetio da *monolog vodi smrti*. Ono što je, moglo bi se reći, čak i uslov za bavljenje ovim poslom jeste konzumiranje interdisciplinarnosti. U 21. vijeku predavač mora prije svega da iz svog metodološkog pristupa eliminiše tradicionalnu nastavu. Samo kombinovanjem akademskih disciplina, može se proširiti svoje obrazovanje i lakše pristupiti rješavanju svakog naučnog problema, a samim tim i korpus takvog znanja koje prenosimo jedino može koristiti mladim generacijama. Danas više nema mjesta za stručnu uskogrudost. Navešću jedan primjer koji se tiče profesora prirodnih nauka. Naime, profesor tehnologija je do skoro svoje stečeno znanje zasnivao na metodološkom principu TES – teorija, eksperiment i simulacija. Međutim, vrijeme koje je dolazilo je širilo ovu oblast, a samim tim i predavač je morao da ulazi u

---

⁶ Šušnjić, Đ. *Teorije kulture*. Podgorica: Fakultet umjetnosti – UDG, (2014).

⁷ Jinger, E. *Heliopolis*. Beograd: Službeni glasnik, (2012).

⁸ Niče, F. *Ljudsko, suviše ljudsko*. Beograd: Dereta, (2005).

⁹ Šušnjić, Đ. *Teorije kulture*. Podgorica: Fakultet umjetnosti – UDG, (2014).

¹⁰ Prust, M. *Kad bi svet propao: o čitanju i drugi spisi*. Beograd: Službeni glasnik, (2011).

¹¹ Aristotel, *Nikomahova etika*. Zagreb: Globus, (1982).

¹² Šušnjić, Đ. *Teorije kulture*. Podgorica: Fakultet umjetnosti – UDG, (2014).

nova obrazovna polja. Tako su se pojavili standardi koji postavljaju uslove TES – a, zatim literatura na stranim jezicima, kao i inženjerska ekonomija koja je pružila kvantitativnu procjenu isplativosti realizacije tehnoloških rješenja. Sva ova inovativna polja iziskivala su od profesora da, širenjem svoje naučne oblasti, neminovno pređe iz monodisciplinarnosti u interdisciplinarnost.

Dalje se javlja i potreba za usvajanjem stranih jezika, kao jedan od uslova za širenje svog znanja. Dobra literatura koja će nas, kao prenosiocice znanja i istine, edukovati i duhovno nahraniti često bude na nekom, nažalost, nama dalekom jeziku. Dakle, primjećuje se da je, široko zastupljena jednojezičnost kod univerzitetskih kadrova, još jedan od nepoželjnih devijantnih elemenata u visokoškolu. Važnost multijezičnosti nikad nije bila upitna, a u današnjem razdoblju ona nije izbor, već potreba. Da bi bili u koraku s vremenom, u edukativnom procesu je prvenstveno neophodna brojna literatura. S obzirom da je Crna Gora zemlja znatno manjih naučnih i tehnoloških kapaciteta u odnosu na brojne druge razvijene zemlje, neminovno je da ćemo i znanje crpiti iz knjiga i udžbenika stranih autora koji, nažalost, često ostanu neprevedeni. Samim tim, neophodno je da onaj koji znanje prenosi za katedrom čita literaturu na stranim jezicima kako bi i studente bolje pripremio na zahtjeve koje im tržište postavlja. A to se može postići samo privajanjem svjetskih jezika, mimo engleskog jezika za koji se podrazumijeva da ga svi posjedujemo. Dakle, generalno zaključujemo da jezik zblizava savremene narode, a kultura ostaje da ih razlikuje. U tome je, s jedne strane, *moćnost uzajamnog razumijevanja*, a s druge strane – *ljepota raznolikosti*.¹³

Poslovno okruženje 21. vijeka je kompleksno, turbulentno i promjenljivo, što nam nameće brojne tržišne zahtjeve s kojima moramo da se izborimo kako bismo opstali.¹⁴ Jedan od, danas najznačajnijih, zahtjeva u našem pozivu jeste informaciono – tehnološko obrazovanje. Svojom informaciono – tehnološkom nepismenošću, profesori onemogućavaju vizuelizovanje onoga što imaju za prenijeti studentima, što ih dodatno usporava i na neki način gube korak u osavremenjivanju. Samim tim, distanciranje od aktuelizacije i modernizacije pristupa nastavi pojavljuje se ovdje kao još jedan odraz problema s kojim se suočava unaprijeđivanje obrazovnog rada. Još godinama unazad naslućuje se da se svijet, svojim ubrzanim razvojem, pretvara u jedno globalno selo. Danas već milijarde ljudi konzumira običaje koji su segment jedne globalne kulture. Jedan od tih postavljenih globalnih standarda jeste i neophodnost informaciono – tehnološke pismenosti. Predavač mora prihvatiti tu univerzalnost i svoj rad i trud takođe treba da usmjeri ka osvajanju tehnološkog okruženja. Na taj način će, sticanjem IT obrazovanja, kod sebe razviti tehničko mišljenje, tehničku kulturu i zakonitosti prirodnih i tehničkih nauka. Prenosilac znanja treba da shvati i nužnost primjene i korišćenja savremene obrazovne tehnologije u procesu učenja kako bi svoje učenike osposobio za život i rad u 21. vijeku.¹⁵ Međutim, kao i svemu u životu, potrebno je i ovome pristupiti s određenom dozom opreznosti. Neophodno je shvatiti da tehnologija i kultura ne teku uporedo. Kao primjer imamo Japan, koji se čini kao *savršen glumac tehnologije*. Naime, prihvatljiv je za svijet, a uspio je da očuva svoju lokalnu kulturu i nacionalni identitet. U suštini, moglo bi se reći da gotovo sve istočne kulture preuzimaju zapadna tehnološka dostignuća, ali ih uklapaju u svoj vrijednosti sistem svodeći ih na puko sredstvo za ostvarivanje svojih ciljeva.¹⁶ A šta mi radimo?

Često je bolje osvijetliti složene probleme i završiti pitanjem, nego doći do rješenja i istine. Ako bismo o svemu znali istinu, *uopšte ne bi mogli da živimo*.¹⁷

Shodno prethodnom izlaganju, targetirana su, čini se, tri suštinska problema koja se pojavljuju kod današnjih univerzitetskih posrednika obrazovanja. Naravno, postoji još značajnih faktora koji su neophodni da bi se ovome pozivu odgovorilo na valjan i iskren način. A ja se nadam da sam uspio da svoje prijedloge uputim *vašem uhu i duhu*, kako bi se ona *oplodila novim saznanjima*, naravno, *obojenim vašim ličnim iskustvom*.¹⁸

ZAKLJUČAK

U radu je analiziran fenomen predavača još od antičkih vremena, preko podvučene paralele između ovog pojma u socijalističkom i kapitalističkom društvu da bi se, uočavanjem svojstava današnjeg profesora, fokusirali na ono što bi potencijalno bilo najafirmativnije. Targetiranjem devijantnih karakteristika kod predstavnika katedre, dobijena je matrica koja ukazuje na tri aktuelna problema: monodisciplinarnost, jednojezičnost i IT nepismenost. Dalje je, shodno vremenu u kojem djelujemo i koje nadolazi, za svaki defekt

¹³ Gačev, G. *Mentaliteti naroda sveta*. Beograd: Službeni glasnik, (2011).

¹⁴ McGovern, G. *Killer Web Content*. London: A.C. Black, (2010).

¹⁵ <http://www.ftn.kg.ac.rs/konferencije/tio6/simpozijum.html>

¹⁶ Scheler, M. *Ideja čovjeka i antropologija*. Zagreb: Globus, (1996).

¹⁷ Remark, E. M. *Tri ratna druga*. Subotica: Minerva, (1983).

¹⁸ Šušnjić, Đ. *Teorije kulture*. Podgorica: Fakultet umjetnosti – UDG, (2014).

predloženo rješenje koje bi trebalo da obezbijedi kontinualno unaprijeđenje obrazovnog procesa, kao jednog od najznačajnijih procesa za budućnost svake nacije.

LITERATURA

- [1] Aristotel, *Nikomahova etika*, Globus, pp. 75, 1982.
  - [2] E. Jinger, *Heliopolis*, Službeni glasnik, pp. 108, 2012.
  - [3] E. M. Remark, *Tri ratna druga*, Minerva, pp. 300, 1983.
  - [4] F. Niče, *Ljudsko, suviše ljudsko*, Dereta, pp. 127, 2005.
  - [5] G. Gačev, *Mentaliteti naroda sveta*, Službeni glasnik, pp. 14, 2011.
  - [6] G. McGovern, *Killer Web Content*, A.C. Black, pp. 28, 2010.
  - [7] J. Đorđević, Nikola Potkonjak, *Pedagogija – drugo izdanje*, Naučna knjiga, pp. 26 – 33, 1985.
  - [8] M. Prust, *Kad bi svet propao: o čitanju i drugi spisi*, Službeni glasnik, pp. 46, 2011.
  - [9] M. Scheler, *Ideja čovjeka i antropologija*, Globus, pp. 53, 1996.
  - [10] N. Suzić, *Pedagogija za XXI vijek*, TT – Centar, pp. 593, 2005.
  - [11] W. Böhm, *Povijest pedagogije – od Platona do suvremenosti*. FMC Svjetlo riječi, pp. 23 – 30, 2012.
  - [12] Đ. Šušnjić, *Teorije kulture*, Fakultet umjetnosti – UDG, pp. 513 – 517, 2014.
- Web linkovi:
- [13] <http://www.ftn.kg.ac.rs/konferencije/tio6/simpozijum.html> (Pristupljeno: 24.03.2018.)